

JADIDCHILIK HARAKATI VA TA'LIM TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH G'OYALARI

Abdurasulova Ra'no Saloxiddinovna

Talim muassasasi: Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya (O'zbek tilida): *Mazkur maqolada jadidchilik harakatining vujudga kelishi, uning ta'lim tizimini modernizatsiya qilishdagi o'rni hamda jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari tahlil qilinadi. Shuningdek, jadidlarning yangi usul maktablari, zamonaviy fanlarni o'qitish va yoshlar tarbiyasiga oid g'oyalari bugungi ta'lim tizimi bilan bog'liq holda yoritiladi.*

АННОТАЦИЯ (Rus tilida): *В данной статье анализируются возникновение джадидского движения, его роль в модернизации системы образования, а также педагогические взгляды джадидских просветителей. Также рассматриваются идеи джадидов о новометодных школах, преподаванию современных наук и воспитанию молодежи в контексте современной системы образования.*

Annotation (English): *This article analyzes the emergence of the Jadid movement, its role in the modernization of the education system, and the pedagogical views of Jadid enlighteners. It also highlights the ideas of the Jadids about new-method schools, teaching modern sciences, and youth education in connection with the modern educational system.*

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimini takomillashtirish, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalash har bir davlat oldidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari va ularning ta'limni isloh qilishga oid g'oyalari katta ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston hududida ijtimoiy-siyosiy va madaniy hayotda muhim o'zgarishlar yuz bera boshladi. Jamiyat taraqqiyoti uchun mavjud ta'lim tizimi zamon talablariga javob bermay qolgan edi. Eski maktab va madrasalarda asosan diniy bilimlar o'qitilib, dunyoviy fanlarga yetarli darajada e'tibor qaratilmagan. Natijada xalqning ilmiy saviyasi past bo'lib, taraqqiyot jarayonidan ortda qolish kuzatilgan.

Ana shunday sharoitda jadidchilik harakati vujudga keldi. Jadidlar xalqni jaholatdan chiqarish, ilm-ma'rifatni rivojlantirish hamda zamonaviy ta'lim tizimini shakllantirishni o'z oldilariga asosiy maqsad qilib qo'yidilar. Ular ta'limni jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida baholadilar.

Jadidchilik harakatining shakllanishi

Jadidchilik harakati Turkistonda milliy uygʻonish va maʼrifiy islohotlarning muhim bosqichi hisoblanadi. “Jadid” soʻzi arab tilidan olingan boʻlib, “yangi” degan maʼnoni anglatadi. Jadidlar eski taʼlim usullarini yangilash, zamonaviy oʻqitish metodlarini joriy qilish tarafdori boʻlganlar.

Jadidchilik harakatining asosiy namoyandalari orasida Mahmudxoʻja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov va Abdurauf Fitrat kabi maʼrifatparvar ziyolilar alohida oʻrin tutadi. Ular xalqni ilmiy qilish orqali millat taraqqiyotiga erishish mumkinligini chuqur anglaganlar.

Jadidlar faoliyati faqat maktab ochish bilan cheklanib qolmagan. Ular gazeta va jurnallar tashkil etgan, darsliklar yaratgan, teatr va matbuotni rivojlantirishga ham katta hissa qoʻshganlar. Bu esa xalqning dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qilgan.

Jadidlarning taʼlimni modernizatsiya qilish gʻoyalari

Jadid maʼrifatparvarlari taʼlim tizimini modernizatsiya qilish uchun bir qator ilgʻor gʻoyalarni ilgari surganlar. Avvalo, ular yangi usul maktablarini tashkil etishga katta eʼtibor qaratdilar. Ushbu maktablarda bolalarni tez va oson savod chiqarish metodlari qoʻllanilgan.

Mahmudxoʻja Behbudiy yangi usuldagi maktablar orqali yosh avlodga nafaqat diniy, balki dunyoviy fanlarni ham oʻqitish zarurligini taʼkidlagan. U geografiya, tarix, matematika va tabiiy fanlarni oʻrganishni taraqqiyotning muhim sharti deb bilgan.

Abdulla Avloniy esa yoshlarning axloqiy tarbiyasiga alohida eʼtibor qaratgan. Uning fikricha, taʼlim va tarbiya bir-biri bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, inson kamoloti uchun har ikkalasi ham muhimdir. Avloniy tarbiya masalasini “yo hayot, yo mamot masalasi” deb baholagan.

Jadidlarning pedagogik qarashlarida quyidagi yoʻnalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

- taʼlim tizimini zamonaviylashtirish;
- yoshlarni mustaqil fikrlashga oʻrgatish;
- ilm-fan va texnologiyani rivojlantirish;
- chet tillarini oʻrganishga eʼtibor qaratish;
- milliy qadriyatlarni asrash;
- axloqiy tarbiyani kuchaytirish.

Jadidlar oʻquvchilarning faolligiga asoslangan yangi pedagogik metodlarni qoʻllash tarafdori boʻlganlar. Ular eski yodlash usullaridan voz kechib, tushunishga asoslangan taʼlimni rivojlantirishga intilganlar.

Jadid pedagogikasining bugungi kundagi ahamiyati

Bugungi kunda Uzbekistan taʼlim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarda jadidlarning pedagogik qarashlari muhim metodologik asos boʻlib xizmat qilmoqda.

Zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tizimi keng qo'llanilmoqda.

Jadidlar ilgari surgan ilm-ma'rifatga intilish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash va zamonaviy bilimlarni egallash haqidagi g'oyalari bugungi yoshlar tarbiyasida ham dolzarb hisoblanadi. Ayniqsa, yoshlarning mustaqil fikrlashi, kreativ yondashuvi va ma'naviy yetukligini shakllantirishda jadid pedagogikasi muhim o'rin tutadi.

Shuningdek, jadidlarning o'qituvchi shaxsiga bergan bahosi ham bugungi pedagogik faoliyat uchun muhimdir. Ular ustozni jamiyat taraqqiyotining asosiy kuchi deb hisoblaganlar. Bu qarashlar zamonaviy pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida ham katta ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jadidchilik harakati Turkiston tarixida ta'lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan muhim ma'rifiy harakat sifatida namoyon bo'ldi. Jadid ma'rifatparvarlari ilm-ma'rifat orqali jamiyat taraqqiyotiga erishish mumkinligini chuqur anglaganlar va shu yo'lda samarali faoliyat olib borganlar.

Ularning pedagogik qarashlari bugungi ta'lim tizimini rivojlantirishda ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Jadidlarning ilm-fan, axloqiy tarbiya, mustaqil fikrlash va zamonaviy ta'lim haqidagi g'oyalari yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli jadid ma'rifatparvarlari merosini chuqur o'rganish, ularning pedagogik qarashlarini zamonaviy ta'lim tizimiga tatbiq etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq.
2. Mahmudxo'ja Behbudiy asarlari.
3. Abdurauf Fitrat asarlari.
4. Jadidchilik harakati tarixiga oid ilmiy tadqiqotlar.
5. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha ilmiy manbalar.